12.1. Збирання, перевірка та оцінка доказів

Коротка вижимка для ЄДКІ: приблизно 10% вихідного конспекту, але збережені ключові статті КПК, алгоритми, розмежування та типові тестові пастки.

1. Поняття доказів і процесуальні джерела

За ч. 1 ст. 84 КПК доказами є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК порядку, на підставі яких встановлюються обставини, що мають значення для кримінального провадження.

> **ДОКАЗ = фактичні дані + належне процесуальне джерело + належний суб'єкт + законний порядок отримання і фіксації.**

Ч. 2 ст. 84 містить чотири процесуальні джерела: показання, речові докази, документи, висновки експертів.

> **П–Р–Д–Е: показання - речові докази - документи - експертний висновок.**

Слідча дія не є джерелом доказу: допит - спосіб отримання, показання - джерело; обшук - спосіб збирання, вилучена річ або документ - потенційне джерело.

Пояснення за загальним правилом не є процесуальним джерелом доказів. «Електронні докази» не утворюють п'ятої категорії КПК: електронна інформація зазвичай є документом, інколи - речовим доказом.

Документ може бути речовим доказом, якщо доказове значення мають його матеріальні властивості. Висновок експерта не має наперед установленої сили.

2. Предмет доказування - ст. 91 КПК

Ст. 91 визначає що саме підлягає доказуванню. Чинна ч. 1 містить сім груп обставин:

Група	Що доказується
1	Подія кримінального правопорушення: час, місце, спосіб та інші обставини
2	Винуватість, форма вини, мотив і мета
3	Вид і розмір шкоди + процесуальні витрати
4	Тяжкість, дані про особу, пом'якшуючі/обтяжуючі, обставини виключення відповідальності та закриття
5	Підстави звільнення від кримінальної відповідальності або покарання
6	Обставини щодо майна для спеціальної конфіскації
7	Підстави заходів кримінально-правового характеру та спеціальної конфіскації щодо юридичної особи

> **91 = ЩО доказуємо; 92 = ХТО доказує; 93 = ЯК збираємо; 94 = ЯК оцінюємо.**

Предмет доказування ≠ межі доказування. Предмет - які обставини треба встановити; межі - який обсяг доказів потрібен для достатньої переконливості.

Доказування складається з трьох взаємопов'язаних етапів: збирання → перевірка → оцінка.

3. Обов'язок доказування - ст. 92 КПК

За загальним правилом обставини ст. 91 доказують слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених КПК, - потерпілий. Основний тягар доведення винуватості лежить на стороні обвинувачення.

> **Обвинувачений не зобов'язаний доводити невинуватість. Мовчання ≠ доказ вини.**

Ч. 2 ст. 92: належність і допустимість конкретного доказу, розмір процесуальних витрат та обставини, що характеризують обвинуваченого, доводить сторона, яка подає відповідний доказ або дані.

Для обвинувального вироку винуватість має бути доведена поза розумним сумнівом. Це не математичні 100%, але сукупність доказів має виключати іншу розумну версію події.

> **Обґрунтована підозра ≠ доведена вина. Різні процесуальні рішення потребують різного рівня доказової обґрунтованості.**

4. Оцінка доказів - ст. 85, 86, 94 КПК

Кожний доказ оцінюється щодо належності, допустимості, достовірності; сукупність доказів - щодо достатності та взаємозв'язку.

Критерій	Ключове питання
Належність	Чи стосується доказ юридично значущих обставин?
Допустимість	Чи законно його отримано і введено у провадження?
Достовірність	Чи можна довіряти змісту доказу?
Достатність	Чи вистачає сукупності доказів для конкретного рішення?
Взаємозв’язок	Чи утворюють докази узгоджену систему?

Належність = зміст; допустимість = процедура; достовірність = правдивість; достатність = сукупність.

Непрямий доказ може бути цілком належним. Допустимий доказ не обов’язково достовірний. Належний, але недопустимий доказ не може використовуватися.

Ст. 94: оцінка здійснюється за внутрішнім переконанням на основі всебічного, повного та неупередженого дослідження. Жоден доказ не має наперед установленої сили - ні зізнання, ні експертний висновок.

5. Недопустимість доказів - ст. 86-90 КПК

Ст. 86: доказ допустимий, якщо його отримано у порядку, встановленому КПК. Недопустимий доказ не може використовуватися при прийнятті процесуальних рішень і суд не може на нього посилатися.

Ст. 87 встановлює спеціальну підставу: доказ, отриманий унаслідок істотного порушення прав і свобод людини, є недопустимим.

Ст. 87 = ПРАВО + ІСТОТНІСТЬ + ПРИЧИННИЙ ЗВ’ЯЗОК → НЕДОПУСТИМІСТЬ.

Не будь-яке порушення КПК автоматично тягне недопустимість. Суд має встановити: яке фундаментальне право порушено, у чому порушення, чому воно істотне і як воно пов’язане з отриманням доказу.

Ч. 2 ст. 87 - основні істотні порушення

Процесуальна дія без необхідного судового дозволу або з порушенням його суттєвих умов; катування/жорстоке, нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження; порушення права на захист; порушення права не свідчити проти себе; порушення права на перехресний допит.

Ч. 3 ст. 87 - окремі спеціальні випадки

Показання свідка, який у цьому ж провадженні надалі став підозрюваним/обвинуваченим; докази, отримані через повноваження органів розслідування/прокуратури, не передбачені КПК; недопущення адвоката до обшуку; обшук за ухвалою, постановленою без повної технічної фіксації відповідного судового засідання.

В умовах воєнного стану ст. 87 застосовується з урахуванням особливостей ст. 615 КПК.

6. «Плоди отруєного дерева»

Ч. 1 ст. 87 поширює недопустимість і на інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій унаслідок істотного порушення прав людини.

Незаконне первинне джерело → інформація → похідний доказ. Якщо без незаконної інформації похідний доказ не був би отриманий - можлива похідна недопустимість.

Головний критерій - реальний причинний зв’язок. Сам факт, що доказ отриманий пізніше, не робить його «плодом».

Можливі виняткові конструкції: незалежне джерело; розрив причинного зв’язку / «очищена пляма»; доктринально - «неминуче виявлення». Останнє прямо не записане у ст. 87 КПК.

Один недопустимий доказ ≠ автоматичний «обвал» усієї доказової бази. Кожний наступний доказ аналізується окремо.

7. Ст. 88-90 КПК - спеціальні обмеження

Ст. 88 забороняє використовувати попередні судимості, інші правопорушення та негативні риси характеру для логіки «погана людина → значить винна у цьому злочині».

Ч. 2 ст. 88 містить чотири винятки: згода сторін; доказування умислу/мотиву/можливості/підготовки/обізнаності; подання таких відомостей самим підозрюваним/обвинуваченим; використання ним подібних даних для дискредитації свідка. Ч. 3 окремо допускає докази щодо звички або звичайної ділової практики.

Ст. 89: загалом допустимість вирішується у нарадчій кімнаті; очевидно недопустимий доказ може бути виключений уже під час судового розгляду.

Ст. 90: остаточне рішення національного суду або міжнародної судової установи, яке встановило порушення прав людини, має преюдиціальне значення саме для вирішення питання допустимості доказів.

> **Ст. 90 ≠ загальна преюдиція всіх фактів. Вирок щодо іншого співучасника не доводить автоматично винуватість конкретного обвинуваченого.**

8. Збирання доказів стороною обвинувачення - ст. 93 КПК

Ч. 2 ст. 93: сторона обвинувачення збирає докази шляхом: слідчих (розшукових) дій; НСРД; витребування та отримання речей, документів, відомостей, висновків експертів, ревізій та актів перевірок; інших процесуальних дій, передбачених КПК.

> **Ст. 93, обвинувачення = С–Н–В–І: слідчі дії - НСРД - витребування/отримання - інші процесуальні дії.**

Слідча дія проводиться за наявності достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети. НСРД - лише за встановлених КПК умов; не всі НСРД санкціонує слідчий суддя.

Витребування за ст. 93 ≠ тимчасовий доступ. Добровільне надання речі/документа може бути законним способом; якщо потрібен примус або доступ до охоронюваної таємниці - застосовується спеціальна процедура.

Доказ з іншого кримінального провадження не є автоматично недопустимим: перевіряються законність первинного отримання, законність введення у нове провадження, походження та цілісність.

> **Хто отримує → на якій підставі → яким способом → чи потрібен судовий дозвіл → як зафіксовано → з якого джерела походить доказ.**

9. Збирання доказів захистом, потерпілим і представником юридичної особи

Ч. 3 ст. 93 дозволяє витребувати й отримувати речі, копії документів, відомості, експертні висновки, висновки ревізій та акти перевірок; ініціювати слідчі дії, НСРД та інші процесуальні дії; використовувати інші законні способи для подання суду належних і допустимих доказів.

Захист не має владних повноважень самостійно застосовувати процесуальний примус: не проводить обшук, не примушує видавати документи чи давати показання.

Ініціювання слідчої дії здійснюється клопотанням слідчому/дізнавачу/прокурору; за ст. 220 воно розглядається не більше трьох днів.

Захист може самостійно залучити експерта. Добровільно отриманий матеріал не стає недопустимим лише тому, що його зібрав адвокат.

> **Захист може ЗБИРАТИ й ІНІЦІЮВАТИ, але не може самостійно застосовувати державний ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПРИМУС.**

10. Експертний доказ

Висновок експерта - самостійне процесуальне джерело, засноване на спеціальних знаннях. Експерт не вирішує питання права і не встановлює винуватість.

Експерт не збирає матеріали для експертизи за власною ініціативою. Висновок не може ґрунтуватися на доказах, які суд визнав недопустимими.

> **Експертний висновок оцінюється як будь-який інший доказ: належність + допустимість + достовірність; сукупність доказів - достатність + взаємозв’язок.**

11. Фінальна матриця для ЄДКІ

Питання	Відповідь / стаття
Що є доказом?	Фактичні дані, отримані у порядку КПК - ст. 84
Скільки джерел доказів?	4: показання, речові докази, документи, висновки експертів
Що доказуємо?	Ст. 91
Хто доказує?	Ст. 92
Як збираємо?	Ст. 93

Питання	Відповідь / стаття
Як оцінюємо?	Ст. 94
Належність	Чи стосується доказ справи? - ст. 85
Допустимість	Чи законно отримано? - ст. 86
Істотне порушення прав	Ст. 87
Очевидна недопустимість	Може бути встановлена під час розгляду - ст. 89
Преюдиція порушення прав	Ст. 90
Стандарт обвинувального вироку	Поза розумним сумнівом

Найкоротша формула теми: 84 - З ЧОГО доказ; 91 - ЩО; 92 - ХТО; 93 - ЯК збираємо; 94 - ЯК оцінюємо; 87 - КОЛИ доказ виключається через істотне порушення прав.